

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Uzņēmējdarbības modeļi ilgtspējīgai izaugsmei, ekonomika ar zemu oglekļa dioksīda emisiju līmeni un rūpniecības pārmaiņas” (pašiniciatīvas atzinums)

(2013/C 133/02)

Ziņotājs: **van IERSEL kgs**

Līdzziņotājs: **GIBELLIERI kgs**

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja saskaņā ar Reglamenta 29. panta 2. punktu 2012. gada 12. jūlijā nolēma izstrādāt pašiniciatīvas atzinumu par tematu

“Uzņēmējdarbības modeļi ilgtspējīgai izaugsmei, ekonomika ar zemu oglekļa dioksīda emisiju līmeni un rūpniecības pārmaiņas”

(pašiniciatīvas atzinums).

Par Komitejas dokumenta sagatavošanu atbildīgā Rūpniecības pārmaiņu konsultatīvā komisija (CCMI) savu atzinumu pieņēma 2013. gada 22. janvārī.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja 487. plenārajā sesijā, kas notika 2013. gada 13. un 14. februārī (2013. gada 13. februāra sēdē), ar 57 balsīm par, 4 balsīm pret un 3 atturoties, pieņēma šo atzinumu.

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. Šis ir smags laiks lielai daļai Eiropas rūpniecības nozaru. Neraugoties uz to, aizvien vairāk uzņēmumu Eiropā un citur pasaulē gatavojas daudzajiem pasaules mēroga izaicinājumiem, tai skaitā demogrāfisko pārmaiņu, klimata pārmaiņu un it īpaši ekonomikas ar zemu oglekļa dioksīda emisiju līmeni mērķu ietekmei.

1.2. EESK vēlas uzsvērt izmaiņas domāšanā, kas veicina pielāgotu vai jaunu uzņēmējdarbības modeļu attīstību. Ilgtspēja ir stratēģisks jautājums Pasaules Uzņēmēju padomē ilgtspējīgai attīstībai, uzņēmumu ierosmēs valstu līmenī un nozaru zema oglekļa satura ekonomikas ceļvežu izstrādē ES līmenī. Izmaiņas uzņēmumu un starptautisko vērtības ķēžu virzībā un struktūrā rada jaunus uzņēmējdarbības modeļus.

1.3. Svarīgs aspekts ir uzņēmumu vadības proaktīva atbildības uzņemšanās, kas arī ietekmē pakārtotās un iepriekšējā posma attiecības. Visos līmeņos notiek atbilstīga iesaistīšana un atbilstīga inovācija, ko atbalsta ar uzņēmumu padomju interaktīvu dialogu un īpašām programmām uzņēmumos, kā arī ar valstu un Eiropas līmeņa nozaru sociālo dialogu.

1.4. Pārejā uz ekonomiku ar zemu oglekļa dioksīda emisiju līmeni jānodrošina mūsdienīgas prasmes un darba vietu pieejamība augsti kvalificētiem darbiniekiem, lai pēc iespējas izvairītos no pārtraukumiem vai pagaidu bezdarba. Būtu jāīsteno ES, valsts un reģionāla mēroga programmas, kā arī pielāgoti pasākumi uzņēmumos.

1.5. Jaunas perspektīvas un dinamika uzlabotu uzņēmumu un vērtību ķēžu izturētspēju, nodrošinot ieguldījumus un nodarbinātību. Ekonomikai ar zemu oglekļa dioksīda emisiju līmeni ir vajadzīga pastāvīga, rūpīgi izstrādāta publiskā un privātā sektora koordinācija, tai skaitā finansiālas vienošanās. Publiskā sektora politikā būtu jāizmanto privātā sektora viedoklis un prakse un būtu jāiekļauj mērķtiecīga uzņēmumu noteikta pieeja, kas bieži ir progresīvāka par valdības izmantotajām darba metodēm.

1.6. Izaugsmes iniciatīvas atbalstam EESK aicina ES un dalībvalstis apsvērt pašreiz neizmantotu vai pat pilnīgi jauna veida finansējumu, lai īstenotu steidzamus pasākumus. Komisijai būtu jāstimulē pētniecība, izstrāde un inovācija, jaunajā programmā “Apvāršnis 2020” piešķirot prioritāti zemu oglekļa emisijas līmeņu iniciatīvām, kuras nekādā gadījumā nedrīkst samazināt. Komisijai vajadzētu veicināt arī operatīvu publiskā un privātā sektora partnerību izveidi ciešā sadarbībā ar Eiropas Tehnoloģiju platformām un rūpniecības nozarēm, kas aptver visu inovācijas ķēdi.

1.7. Izšķiroša nozīme ir konsekvencei. EESK uzsver, ka ar visām ieinteresētajām pusēm jāapspriež labi izstrādāta, saskaņota un ilgtermiņa ES līmeņa sistēma, jāizvairās no pārmērīgas reglamentācijas, jāizveido spēcīga saikne starp pētniecību, izstrādi un inovāciju, no vienas puses, un politiku enerģētikas un klimata jomā, no otras puses, kā arī jānodrošina efektīva energoapgādes infrastruktūra un uzglabāšanas iespējas. Jāapsver laba prakse un efektīvas, kopīgi saskaņotas shēmas. Šāda ES līmeņa sistēma sekmēs arī to, ka sabiedrība un tieši skartās ieinteresētās personas akceptēs attiecīgos pasākumus.

1.8. ES ir atbildīga par aptuveni 10 % siltumnīcefekta gāzu globālo emisiju. Minētā procentuālā daļa 2040.–2050. gadā samazināsies līdz 5 %. ES neapšaubāmi ir vadošā loma globālajās sarunās par vispārēju saistošu vienošanos klimata pārmaiņu jomā. EESK tomēr uzsver, ka jāizvairās no dažādiem kropļojumiem. Kamēr attiecībā uz siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšanu un CO₂ cenām nav vienlīdzīgu konkurences apstākļu globālā mērogā, nelīdzsvarotība starp ES un pārējām pasaules valstīm jārīcina, piemērojot Eiropas pasākumus globālās nozarēs.

1.9. Jāņem vērā jaunākie notikumi. EESK stingri iesaka no jauna izvērtēt mērķus, kas izvirzīti ekonomikai ar zemu oglekļa dioksīda emisiju līmeni, ņemot vērā satraucošo tendenci, ka rūpnieciskā darbība tiek pārcelta uz trešām valstīm, konkrēti, Amerikas Savienotajām Valstīm, jo tur ir pragmatiska un uz nākotni vērsta enerģētikas politika, kas ļoti negatīvi ietekmē ieguldījumus un nodarbinātību Eiropā.

1.10. Atvērtai, kognitīvai sabiedrībai ir vajadzīgi elastīgi noteikumi, pienākumi un līdzdalības formas. Jāizvērs jauna inovācijas kultūra, kas balstās uz skarto grupu līdzdalību. Tās mērķim jābūt kopumā panākt vienprātību sabiedrībā. Svarīgi ir nodrošināt problēmu dziļu izpratni un tā fakta atzīšanu, ka sarežģītās problēmas, ar ko šobrīd saskaras pasaule, var atrisināt vienīgi ar rūpniecības, zinātnes, sabiedrības un politikas mijiedarbību. Būtu jāiesaista visas ieinteresētās puses — uzņēmumi un to darbinieki, NVO, sociālie partneri, piegādātāji un klienti. Jānodrošina pārredzamība.

1.11. EESK pieprasa šajā atzinumā izskatītās pieejas integrēt jaunajā rūpniecības politikā un citās ar to saistītās politikas jomās. Attiecībā uz klimata politiku un konkurētspēju Eiropas Savienībai vajadzētu cieši sadarboties ar rūpniecību, lai rastu tādu politikas risinājumus, kas ir realizējami gan no tehniskā, gan ekonomikas viedokļa.

2. Ievads

2.1. Mūsdienās ekonomikas izšķirošie faktori ir tehnoloģija un inovācija, globalizēti finanšu tirgi un tirdzniecība, pēc pasūtījuma izgatavoti produkti, dinamiskas vērtību ķēdes un otrreizējā pārstrāde.

2.2. Vienlaikus papildu problēmas rada pasaules iedzīvotāju pieaugošais skaits, atšķirīgie ienākumi, problēmas ar izejvielām,

ūdeni un pārtiku. Starptautiskajā darba kārtībā nozīmīga vieta ir klimata pārmaiņām, ilgtspējīgai attīstībai un enerģētikai, konkrēti, prasībām attiecībā uz energoefektivitāti, zemu oglekļa emisijas līmeni, atjaunojamajiem energoresursiem un resursu pieejamību. Jaunajiem mērķiem jāpievēršas nedrošā gaisotnē līdz ar vāju izaugsmi Eiropā.

2.3. Starptautiskie uzņēmumi un to darbinieki, kā arī pakārtotās un iepriekšējā posma vērtību ķēdes aizvien biežāk saskaras ar pašreizējā stāvokļa grūtībām. Eiropas vērtību ķēdes joprojām dominē pasaulē. To stāvoklis ir jāaglabā.

2.4. Atzinumā ir izskatītas dažas pašreizējās tendences domāšanā un attiekmē nozarēs un uzņēmumos, kuri veicina jaunu uzņēmējdarbības modeļu attīstību. Milzīgās problēmas var sekmīgi atrisināt tikai tad, ja publiskajam un privātajam sektoram ir vienāda pieeja, kas balstās uz saskaņotu analīzi, pielāgotu koordināciju un ierosmēm nodarbinātības un ilgtspējīgu darba vietu veidošanai. Lai virzītos uz priekšu, publiskā un privātā sektora ieinteresētajām pusēm jādarbojas partnerībā.

2.5. Valda vispārēja vienprātība par to, ka CO₂ emisiju pieaugums daudzu gadu desmitu gaitā ir radījis ievērojamu siltumnīcas efektu, tai skaitā vidējās temperatūras celšanos, ievērojamas laika apstākļu izmaiņas un tādas papildu neprognozējamās sekas kā jūras līmeņa paaugstināšanās, ekoloģijas un ekosistēmu izmaiņas, kas (negatīvi) ietekmē lauksaimniecību, izraisot pārtikas cenu nesamērīgu pieaugumu, badu un nabadzību.

2.6. Problēmas klimata pārmaiņu jomā pastiprinās⁽¹⁾. Neraugoties uz šā jautājuma sarežģītību, galvenais secinājums ir tāds, ka ļoti vēlams ir globāla pievēršanās CO₂ politikai un ceļvežiem oglekļa emisiju samazināšanai.

2.7. Pagaidām, neraugoties uz stabilu ilgtermiņa pamatprincipu trūkumu, daudzi lieli uzņēmumi veic pasākumus, lai izstrādātu ilgtspējīgas uzņēmējdarbības stratēģijas pakārtotajā un iepriekšējā posmā un lai ražotu vairāk ilgtspējīgu produktu un pakalpojumu ar zemu oglekļa dioksīda emisiju līmeni. Lielas izmaiņas notiek arī pārstrukturēšanas, optimizācijas un pārprojektēšanas dēļ. Lai rastu pasaules mēroga risinājumus, izšķiroša nozīme ir uzsvaram uz zema oglekļa dioksīda emisiju līmeņa tehnoloģijām un inovāciju.

⁽¹⁾ Sk. ANO Klimata pārmaiņu starpvaldību padomes (IPCC) ziņojumus http://www.ipcc.ch/publications_and_data/publications_and_data_reports.shtml

2.8. Vērtību ķēdes joprojām ir Eiropas liela sociālekonomiska priekšrocība. Ilgtspējīgu ražošanu iespējams balstīt vienīgi uz konkurētspēju, inovāciju, jaunām prasmēm un kvalitatīvām darba vietām. Aizvien vairāk ir vajadzīgas tādas pamattehnoloģijas kā biotehnoloģija, nanotehnoloģija un jauno materiālu tehnoloģijas, jo komunikācijas un koordinēšanas strauji krītošās izmaksas veicina dažādo darbību ģeogrāfisko izkliedētību vērtību ķēdēs. Lai gan tas nav lineārs process, tas bieži ir saistīts ar darbietilpīgu un digitālu procesu pārvietošanu uz citām valstīm.

2.9. Aizvien vairāk uzņēmumu uzskata, ka, neraugoties uz bieži vien sarežģītām dilemmām un pretrunīgiem variantiem, par pamatnostādni jāpieņem pagājušā gadsimta 90. gadu slavenais izteiciens, kas tagad atkal atgūst aktualitāti, proti, "Cilvēki, planēta, peļņa". Domājams, ka tā rezultātā radīsies uzņēmumu vadīta saimnieciska, sociāla un ekoloģiska reakcija uz pašreizējām globālajām idejām, norisēm un rādītājiem.

2.10. Mērķtiecīga, uzņēmumu vadīta pieeja, ko pašlaik īsteno daudzās valstīs, nostiprinās Eiropas uzņēmumu stāvokli. To var uzskatīt par stratēģisku pieeju nākotnei, kas iesaistīs uzņēmumu vadītājus un direktoru padomes, darbiniekus, piegādātājus un klientus, arodbiedrības un citus sociālos partnerus un citas ieinteresētās puses.

3. Analītiskas piezīmes

3.1. Rietumu pasaules bijušo dominējošo stāvokli nomaina policentrisms ar daudziem "smaguma centriem". Šo dažādo centru vienojošais elements daudzos gadījumos ir starptautiskie uzņēmumi. Pasaules ekonomikas stāvokli pastāvīgi ietekmē dažādi (kaitējoši) politiski un saimnieciski virzītājspēki.

3.2. Minēto kontekstu ietekmē arī mērķi klimata pārmaiņu un enerģētikas jomā. Atbildot uz jaunajiem izaicinājumiem, ANO, ESAO un ES, kā arī privātā sektora organizācijas veic analīzi un izstrādā vēlamo politiku. Komisijai un Padomei jāuzņemas vadošā loma darba kārtības noteikšanā, "spēles noteikumu" izstrādāšanā un ieguldījumiem un inovācijai labvēlīgu nosacījumu radīšanā.

3.3. *Dow Jones Sustainability Index* (ilgtspējas rādītājs), ko ieviesa 1999. gadā, un Globālā ziņošanas iniciatīva veicina "ilgtspējas" apzināšanos, to dara arī daudzi citi dalībnieki, tai skaitā

visu veidu vadošie uzņēmumi un to darbinieki, sociālie partneri un NVO. Pasaules Uzņēmēju padome par noturīgu attīstību (WBCSD) Ženēvā ir aktīvs tīkls, kas nosaka uzņēmumu nostāju attiecībā uz pasaules mēroga sarunām par klimata pārmaiņām. WBCSD ir arī vadošā organizācija jaunu pieeju izstrādē uzņēmumiem un šo uzņēmumu īstenoto dažādo projektu apkopšanā. Viena no tās lielākajām iniciatīvām bija "Vision 2050" 2010. gadā, kam 2012. gadā sekoja "Changing Pace", kurā izklāstīta regulējuma loma uzņēmumu labas prakses stimulēšanā ⁽²⁾.

3.4. Saskaņā ar "Changing Pace" iniciatīvu valdībām ir jāizdara skaidra prioritāšu izvēle, jānosaka noteikumi, kuros minētās prioritātes izteiktas kā izaugsmes un pirk spējas mērķi, un jānosaka līdzekļi vislabāko rezultātu sasniegšanai. Uzņēmuma pamatmērķis ir "nerimtīgi pilnveidot preces un pakalpojumus un tos nodrošināt aizvien lielākam skaitam cilvēku par viņiem pieejamām cenām, neradot negatīvu ietekmi uz ilgtspējīgu attīstību un tādā veidā, kas rada darba vietas un saimniecisko vērtību" ⁽³⁾.

3.5. "Changing Pace" ziņojumā ir izklāstītas vidēja termiņa un ilgtermiņa galvenās globālās tendences, valstu politika un mērķi un pēc tam sniegts uzņēmēju viedoklis par politikajām nostādņēm. Nodaļā "Iedzīvotāju vērtības" sīki izskatīts arī jautājums par atbildīgiem iedzīvotājiem un patērētājiem.

3.6. Ir nepārprotama atšķirība starp vispārpieņemto analīzi un valdību faktiski sasniegtajiem mērķiem. Pašreizējā krīze rada pārāk smagu slogu Eiropas ekonomikai — daudziem uzņēmumiem sava ražošanas jauda ir jāpielāgo sarūkošajam pieprasījumam rietumu pasaulē un, šķiet, arī Ķīnā un Indijā.

3.7. ES rāda piemēru cīņā pret klimata pārmaiņām un enerģoefektivitātes paaugstināšanā, pieņemot Kioto protokolu un piemērojot tiesību normas. Turpretī daudzi citi spēcīgi pasaules ekonomikas jomas dalībnieki vēl nav noteikuši minētajiem līdzīgus principus, nemaz nerunājot par saistošiem tiesību aktiem. Neraugoties uz neseno ANO konferencēm, šāds nelīdzsvarots un neapmierinošs stāvoklis saglabājas. Neskaidrība attiecībā uz ES rūpniecību rada nenoteiktību un nemieru attiecīgo uzņēmumu darbinieku vidū. Ir vajadzīga labi saskaņota un līdzsvarota pieeja, kā arī publiskā un privātā sektora dalībnieku koordinācija.

⁽²⁾ *Changing Pace, Public policy options to scale and accelerate business action towards Vision 2050*, 2012, <http://www.wbcsd.org/changingpace.aspx>

⁽³⁾ Turpat, 2. zemsvītras piezīme.

3.8. Uzņēmumi šobrīd veic racionalizāciju. Lai gan tehnoloģija, inovācija un spēcīgas vērtību ķēdes nodrošina labus rezultātus, vienlaikus tiek radīta negatīva ietekme uz uzņēmumiem un nodarbinātību. Bezdarbs visā Eiropā ir sasniedzis vēsturiski visaugstāko līmeni un gandrīz visur īpašas bažas rada jauniešu bezdarbs. Steidzami ir vajadzīgas jaunas perspektīvas.

3.9. Krīze Eiropas darba tirgū ietekmē iespējas vērienīgai politikai klimata pārmaiņu jomā. Plaša mēroga atlaišana rūpniecībā un tas, ka darba tirgus pieejamība jauniešiem ir nepietiekama vai tās vispār nav, mazina zināšanu un kompetences tālāk nodošanu, kas ir obligāts nosacījums pārejai uz zema oglekļa dioksīda emisijas līmeņa ekonomiku.

3.10. No otras puses, plašā izpratne par klimata pārmaiņām un citām problēmām rada jaunas iespējas. Eiropas uzņēmumi minēto programmu pakāpeniski integrē savās stratēģijās un cenšas iegūt konkurences priekšrocības. Līdzīgas norises vērojamas arī vadošajos uzņēmumos ASV, Japānā un pat jauniešu valstīs, piemēram, Ķīnā. Daudzu Eiropas uzņēmumu visos personāla līmeņos valda uzskats, ka pielāgojumi būs produktīvi, tādējādi radot visiem izdevīgus nosacījumus. Visinteresantākie rezultāti ir iegūti, izmantojot reģeneratīvus procesus un attīstot aprites ekonomiku, lai izmantotu resursus un materiālus, kuru daudzums ir ierobežots.

3.11. Visbeidzot, EESK stingri uzskata, ka jānodrošina publiskā un privātā sektora ieinteresēto dalībnieku viedokļu, prioritāšu un veiktās analīzes rūpīga koordinācija. Tam ir izšķiroša nozīme daudzos līmeņos — pasaules, Eiropas, valstu un reģionālajā līmenī —, lai nodrošinātu, ka Eiropas ekonomika saglabā konkurētspēju, vienlaikus nodrošinot ilgtspēju un sociālo inovāciju. Panākumu atslēga meklējama tehnoloģijā un inovācijas veicināšanā, kā arī mūsdienīgu zināšanu, prasmju un vadības nodrošināšanā.

4. Ierosmes un prakse uzņēmējdarbībā

4.1. Ilgtspējas mērķus arvien biežāk iekļauj uzņēmumu praksē kā uzņēmuma kultūras, uzņēmumu sociālās atbildības politikas un riska pārvaldības daļu. Tāpat kā pasaules līmenī daudzi vadošie uzņēmumi ir pieņēmuši "Changing Pace" ⁽⁴⁾ principus, Eiropā līdzīgas ierosmes īsteno nozaru un uzņēmumu līmenī.

⁽⁴⁾ Sk. 1., 2. un 3. zemsvītras piezīmi. WBCSD ir 200 locekļu, no kuriem aptuveni 100 ir Eiropas uzņēmumi.

4.2. Minētā tendence nozarēs un uzņēmumos neattīstās vienmērīgi. Ir vajadzīgs laiks un ievērojami pūliņi — jo īpaši vājas izaugsmes periodā —, lai ieviestu jaunu domāšanas veidu, kas atbalsta no jauna definētus mērķus. Vispārīgākas sabiedrībā valdošās tendences, ko pauž NVO un kritiski noskaņoti patērētāji, arī veicina jaunu pieeju un metožu rašanos.

4.3. Minēto attīstību apliecina Komisijas un ekspertu veiktie pētījumi. Pagājušajā gadā vienā no ziņojumiem ir secināts: "ES rūpniecības ekoloģisko rādītāju aina pēdējo divdesmit gadu laikā apliecina ievērojamu progresu virzībā uz ekonomikas izaugsmes un ietekmes uz vidi savstarpēju atdalīšanu, un šajās norisēs svarīgs faktors ir ilgtspējas un resursu izmantošanas efektivitātes palielināšana rūpniecībā." ⁽⁵⁾

4.4. Lai veicinātu uzņēmumu izturētspēju nākotnē, uzņēmumu vadītāji un valdes bieži uzņemas tiešu atbildību, kas uzņēmumu darbību vairāk strukturē un koncentrē. WBCSD tīklā personiska iesaistīšanās ir parasta prakse. Šim piemēram seko uzņēmumi dažās valstīs. Uzņēmējdarbības un ilgtspējas saikne kļūst aizvien redzamāka un reālāka.

4.5. Eiropas uzņēmumi īsteno daudzas ierosmes, lai mērķus vides jomā saistītu ar saimniecisko izturētspēju. Šis process, kā aizsākumi ir Eiropas ziemeļos, pastiprinās un pakāpeniski izplatās visā kontinentā. Uzņēmumu mērķi ir izteikti pamatuzdevumu deklarācijās, projektos, kā arī sadarbībā ar akadēmiskajām aprindām, NVO, sociālajiem partneriem un citiem dalībniekiem. Jāpiemin arī šādas valsts mēroga organizācijas:

— *Unternehmensnetzwerk: der Ulmer Initiativkreis Nachhaltige Wirtschaftsentwicklung* Vācijā, dibināts 1992. gadā;

— *Entreprises pour l'Environnement* Francijā, Francijas partneris WBCSD, ietver 40 lielus uzņēmumus; vēl ir ierosme *Mouvement des Entreprises de France (MEDEF)* ietvaros, kurā ietilpst 250 uzņēmumi, kas uzņēmušies saistības sakarā ar "Rio+20";

— līdzīgā veidā grupa Lielbritānijas uzņēmumu darbojas Velsas prinča projekta "Accounting for sustainability community" ietvaros;

⁽⁵⁾ Sk. Komisijas brošūru "Sustainable Industry: Going for Growth & Resource Efficiency", 2011. gada jūlijs. Skatīt arī "Study on the Competitiveness of European Companies and Resource Efficiency", 2011. gada jūlijs, un "Study on the Competitiveness of the EU eco-industry", 2009. gada septembris.

- “*Dutch Sustainable Growth Coalition*”, dibināts 2012. gadā un ietver septiņus vadošos uzņēmumus dažādās uzņēmējdarbības jomās darba devēju apvienības VNO-NCW ietvaros. Minētā koalīcija izstrādā mērķus, praksi un metodes ilgtermiņa ilgtspējīgai izaugsmei, iekļaujot pakārtotos un iepriekšējos ķēdes posmus;
- *UK Sustainable Investment and Finance Association* nesena uzsāka iniciatīvu, aicinot uzņēmumus un aktīvu īpašniekus veikt ilgtermiņa ieguldījumus. *Banking Environment Initiative Forum 2012* — pirmā ikgadējā konference pasaules bankām un korporācijām, kas strādā ar ilgtspējīgiem ieguldījumiem, notika 2012. gada novembrī Londonā.

4.6. Pieejas joprojām ievērojami atšķiras, un tas ir atkarīgs no attiecīgās valsts ekonomikas attīstības līmeņa un pakāpes, kādā valsts ekonomika un pētniecība un izstrāde ir saistīta ar norisēm aiz valsts un Eiropas robežām. Tuvākajā nākotnē Eiropas uzņēmumi tomēr darbosies vienotā vispasaules sistēmā, tāpēc būs vajadzīga līdzīga attieksme un atbildes. Šādai realitātei ir jāgataujas uzņēmumu vadības, kā arī izglītības un apmācības jomā.

4.7. Iespējams noteikt dažas kopīgas iezīmes:

- atšķirīgo politisko uzskatu, prakses un sociālekonomiskās spriedzes dēļ starptautiskajās politiskajās sarunās joprojām nav daudz uzskatāmu rezultātu. Turpretim uzņēmēju vidū, īpaši rietumu valstīs, izplatās jauna veida attieksme;
- nesena tendence ir uzņēmumu vadības struktūru atbildības uzņemšanās, kas izpaužas kā mērķtiecīgāka vadība. Uzņēmumu iekšējās diskusijās un darba organizācijā aizvien lielāku nozīmi piešķir ilgtspējīgiem risinājumiem. Tas iezīmē jaunu posmu, kas ietver uzņēmējdarbības modeļu pielāgošanu, apmācību un karjeras plānošanu un izmaiņas uzņēmumu darbinieku domāšanā;
- vērojama virzība uz ilgtermiņa pieejām, neatsakoties no efektīvām īstermiņa pieejām;
- attiecīgajos procesos bieži ir iesaistīti piegādātāji un klienti;
- papildus tādām tradicionālajām ieinteresētajām pusēm kā darbinieki un sociālie partneri biežāk tiek rīkotas diskusijas ar NVO un lielāka nozīme tiek piešķirta patērētājiem;

- lielāka uzmanība ir pievērsta arodapmācībai un mūžizglītībai, kā arī mācībām universitātēs un komercskolās. Jaunos darbiniekus piesaista šādas jaunas perspektīvas, kas veicina arī piekļuvi darba tirgum;

- analizējot minētās tendences, jāņem vērā valstu mērķi, kas noteikti ilgtspējīgas attīstības un Eiropas konkurētspējas jomā.

5. Ilgtspējīgas stratēģijas oglekļa emisiju samazināšanai

5.1. Oglekļa emisiju samazināšanas stratēģijām būs nozīmīga loma ilgtspējīgas izaugsmes veicināšanā. Tās ir saistītas ar ES rūpniecības politiku.

5.2. Eiropas rūpniecība šobrīd saskaras ar daudziem un dažādiem, sarežģītiem politikas mērķiem un instrumentiem Eiropas, valstu un pat vietējā līmenī, un tajos pastiprināta uzmanība veltīta oglekļa dioksīda emisiju samazināšanai, atjaunojamajiem energoresursiem un energoefektivitātei. Minētie mērķi un instrumenti dažreiz ir nekonkrēti, nepietiekami integrēti un savstarpēji pārklājas. Lai rūpniecība būtu efektīva un rentabla, tai ir vajadzīga vienkāršāka, prognozējama un integrēta politika.

5.3. Pāreja uz ilgtspējīgu zema oglekļa emisiju līmeņa ekonomiku galvenokārt notiek nolūkā samazināt izmaksas pēc naftas un enerģijas cenu paaugstināšanās, kura notika, pirms aizsākās vides aizsardzības kultūras attīstība, ko stimulē siltumnīcefekta gāzu emisiju izraisīto klimata pārmaiņu sekas (faktiskās vai paredzamās).

5.4. EESK uzskata, ka saskaņotā un konsekventā ES sistēmā drošākai, konkurētspējīgai un zema oglekļa emisiju līmeņa energoapgādei, ko konsekventi ieviestu dalībvalstīs, būtu jāiekļauj šādi četri galvenie pilāri:

- saskaņota politika enerģētikas un klimata jomā nozarēm, uz ko attiecināma emisijas kvotu tirdzniecības sistēma (ETS), kura balstīta uz zinātniski pierādītiem rezultātiem;
- nozaru, uz ko neattiecas minētā ETS, potenciālā ieguldījuma izmantošana;
- spēcīgāka saikne starp pētniecību, izstrādi un inovāciju, no vienas puses, un politiku enerģētikas un klimata jomā, no otras puses; kā arī

— infrastruktūra un noteikumi enerģētikas jomā, kas dod iespēju gan enerģiju efektīvi transportēt un enerģijas tīklus pārdomāti izmantot, gan pielietot mūsdienīgas uzkrāšanas iekārtas un elastīgu pieprasījuma kontroli.

5.5. ES ETS būs ES galvenais politikas instruments siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšanas mērķu saskaņotai un rentablai sasniegšanai. Tā būtu jāievieš kā tirgus instruments. EESK tomēr norāda uz trim ļoti svarīgiem jautājumiem, kas vēl jāizskata:

— ar ETS būtu jānodrošina uzņēmumiem ilgtermiņa ieguldījumu stabilitāte, kas šobrīd vēl nenotiek;

— Eiropā jāizvairās no dārga un kaitējoša pārmērīga regulējuma, bet tā vietā jāveic rūpīga koordinācija starp publiskā un privātā sektora dalībniekiem; kā arī

— ETS būtu jāņem vērā uzņēmumu un nozaru konkurētspējas atšķirības. Šis jautājums kļūs aizvien nozīmīgāks, ja tiks izvirzīti ambiciozāki mērķi un ja pārējie pasaules ekonomikas jomas dalībnieki nevēlēsies vai nespēs izstrādāt vai īstenot ilgtspējīgus mērķus zema oglekļa emisiju līmeņa jomā. Jāizvairās no izolētām Eiropas mēroga pieejām, kas pasliktina situāciju saistībā ar ieguldījumiem un nodarbinātību globālās nozarēs.

5.6. Bez tam vairums ir vienprātis, ka vajadzīgi ievērojami sākotnējie ieguldījumi publiskajā infrastruktūrā, t. i., Eiropas energotīklā. Izšķiroša nozīme būs publiskā sektora dalībnieku vēlmei uzņemties saistības nodrošināt minētos sākotnējos ieguldījumus un veicināt privāto investoru uzticēšanos. Tas būtu jāapspriež Padomē un jāiekļauj ES Izaugsmes iniciatīvā.

5.7. Minētajam vajadzētu arī mazināt novēroto tendenci pārvietot Eiropas rūpnieciskās darbības atsevišķus posmus uz citiem pasaules reģioniem, neraugoties uz to, ka stratēģijā "Eiropa 2020" un tās īstenošanā ir ņemts vērā oglekļa emisiju pārvirzes risks.

5.8. Visos priekšlikumos par ETS strukturālu pilnveidošanu būtu jāpievēršas 5.4. un 5.5. punktā minētajām problēmām. Pašreizējās debatēs par ETS pielāgošanu nav pievērsta pietiekama uzmanība minēto problēmu risināšanai vai ETS struktūras izmaiņām. Pielāgotajām nostādnēm vajadzētu būt tādām, lai ar 2020. gadu CO₂ cena būtu stabila un, pamatojoties uz to, tirgus

dalībnieki varētu plānot ilgtermiņa ieguldījumus risinājumos, kas nodrošina zemu oglekļa dioksīda emisiju līmeni. Ja pilnveidotu ETS darbību, atkristu vajadzība pēc īstermiņa politiskas iejaukšanās.

5.9. ETS darbības pilnveidošana ir vajadzīga arī, lai palielinātu tās pieņemamību sabiedrībai un darba ņēmējiem. Lai gan paredzams, ka dažas "tradicionālas" darba vietas ātri izzudīs, jaunas "zaļās" darba vietas vēl nav pienācīgi izveidotas. Pārāk strauju izmaiņu dēļ pāreju uz zema oglekļa emisiju līmeņa ekonomiku bieži uztver kā draudu tradicionālajiem ražošanas apgabaliem. Vajadzīgs sociālais dialogs dažādos līmeņos, lai veicinātu pārredzamību un minētās koncepcijas pieņemšanu skartajā sabiedrības daļā un lai uzsāktu izglītošanas un pārkvalificēšanas programmas visiem darba ņēmējiem, kuras nodrošinātu, ka viņu prasmes atbilst izmaiņām darba tirgus pieprasījumā.

5.10. Vissvarīgākais ir izstrādāt jaunu politiku pētniecības, izstrādes un inovācijas jomā, kurā galvenā uzmanība būtu pievērsta vērtības radīšanai sarežģītajās (starptautiskajās) vērtību ķēdēs, kuru mērķis ir virzība uz ekonomiku ar zemu oglekļa dioksīda emisiju līmeni. Jāpaplašina pašreizējās nostādnes tehnoloģijas jomā. Klimata pārmaiņas, draudošais stratēģisko resursu trūkums un ar to saistītais cenu pieaugums liek mainīt attieksmi enerģētikas un izejmateriālu nozarēs. Jāņem vērā arī "ekonomikas iedzišanās" procesi jaunietekmes un jaunattīstības valstīs, tai skaitā tehnoloģiju nodošana. Pieprasījums pēc resursiem pieaug, turpretī energosistēmu pārstrukturēšana un resursu izmantošanas efektivitātes paaugstināšana ir riskanti un ļoti dārgi pasākumi. Sekmīga virzība būs atkarīga arī no dažādu kompetences jomu un nozaru ciešas savstarpējas saistības. Visiem minētajiem faktoriem steidzami ir vajadzīgs ES mērogā saskaņots tehnoloģiskais plāns⁽⁶⁾, ko atbalsta konsekventa politisko lēmumu pieņemšana.

5.11. Integrētas pieejas ir tālejošākas nekā ražošanas posms, un to mērķis ir uzlabot vides rādītājus katrā aprites cikla posmā (projektēšana, izejmateriāli, montāža, izplatīšana un atkritumi). Publiskā un privātā sektora dalībniekiem vajadzētu kopīgi apspriest ražojumu integrētu politiku. Tā ir precīzi jāizstrādā, lai izvairītos no pārmērīgas reglamentācijas. Par instrumentiem, ja iespējams, jāizmanto ražotāju un valdību vai ES vienošanās par ekomarķējumu, energomarķējumu, ekodizainu, vielu aizliegumiem un ekoloģiskās pēdas marķējumu. Efektivitātes labad marķējumā būtu jāiekļauj atbilstīga un ticama informācija patērētājiem, tai skaitā informācija, kas paredzēta Negodīgas komercprakses direktīvā, kura būtu pienācīgi jāīsteno.

⁽⁶⁾ Pirmkārt un galvenokārt — Astotā pamatprogramma.

5.12. Lai sasniegtu mērķi par drošu, globāli konkurētspējīgu, efektīvu energoapgādi Eiropā par pieņemamām cenām, ko garantē efektīva enerģētikas infrastruktūra un atbilstoši noteikumi, svarīgs nosacījums ir arī ievērojami izdevumi fundamentālajā un lietišķajā pētniecībā un izstrādē⁽⁷⁾.

5.13. Sistēmu inovācija, kas aptver vairākas nozares, un integrētas vērtību ķēdes ietekmē uzņēmumus, jo pasaules enerģētikas sistēmas, kuras bāzētas uz fosilo kurināmo, ilgtermiņā ir jādekarbonizē un izejmateriālu trūkuma dēļ būs vajadzīga resurstaupīga ekonomika. Ilgtspēja pakāpeniski nostiprinās visos tirgos, un tas ir process, kas izmaina tradicionālās nozaru robežas un veido jaunas vērtību radīšanas ķēdes.

5.14. Pašreizējās debates stimulē arī aizvien lielāku skaitu augšupēju iniciatīvu uzņēmumos. Kā lieli uzņēmumi, tā arī MVU izstrādā zema oglekļa emisijas līmeņa uzņēmējdarbības stratēģijas un modeļus visai vērtību ķēdei. Spēja prognozēt turpmākās prasības enerģētikas jomā sniegs arī konkurences priekšrocības. Tādēļ ir vajadzīgi atbilstīgi tiesību akti. Pašos uzņēmumos radušās inovatīvas idejas un novatoriski procesi ražošanai un organizēšanai visos līmeņos kļūst par ikdienas praksi daudzos uzņēmumos.

5.15. Var minēt šādus piemērus.

5.15.1. Ņemot vērā to, ka uz apbūvēto vidi attiecināma galīgā enerģijas pieprasījuma ievērojama daļa, fosilo enerģijas avotu izmantošanu iespējams rentabli un ievērojami samazināt, paaugstinot esošo un jauno ēku energoefektivitāti, tai skaitā pastiprinot izolāciju un pilnveidojot apkures veidus. Vēl citi piemēri ir uzņēmumu un pašvaldību projekti veidot transporta infrastruktūru un transportu, kurā izmanto vietēji ražotu ilgtspējīgu enerģiju. Minētie aspekti un to īpašais konteksts tiks izskatīts atsevišķā EESK atzinumā⁽⁸⁾.

5.15.2. Apvienība *Euracoal* ierosina ieviest trīs pakāpju tīro ogļu stratēģiju, kurā ņemti vērā Enerģētikas ceļvedī 2050 paustie secinājumi; elektrostacijās, kurās par kurināmo izmanto ogles, jāievieš jaunākās tehnoloģijas, tādējādi samazinot emisijas; jāizstrādā nākamās paaudzes elastīgas tehnoloģijas, kam ir augsta efektivitāte; jādemostrē un jāizplata metodes CO₂ uztveršanai, transportēšanai un uzglabāšanai, kā arī uztveršanas un uzglabāšanas metodes cita veida degvielai un nozarēm. Iespējams arī pilnveidot tīro ogļu tehnoloģiju eksportu no ES.

5.15.3. Koksnes apstrādes un pārstrādes nozares, kas balstās uz atjaunojamajiem izejmateriāliem un izmanto pēc būtības atjaunojamus energoresursus, ir ļoti proaktīvas. Lai minētās nozares sekmīgi attīstītos, būtiska nozīme ir nozaru pasākumiem, kuros integrēta arī pētniecība un izstrāde, lai varētu laist tirgū inovatīvas tehnoloģijas un jaunus produktus. Jānosaka izejmateriālu un no tiem iegūtās enerģijas izmantošanas pareizais līdzsvars. Politikai jāatbilst globālajām norisēm, citām politikas jomām un rūpniecības ieguldījumu cikliem.

5.15.4 Jau ir uzsāktas pārnozaru iniciatīvas. Publiskā un privātā sektora partnerības, kā, piemēram, efektīva resursu izmantošana un energoefektivitāte pārstrādes nozarē (*SPIRE*) un Energomateriālu rūpnieciskās izpētes iniciatīva (*EMIRI*), kas ir tikai divi minēto partnerību piemēri, būtu jānosaka par prioritārām un tām jāpiesūta atbilstošs finansējums pamatprogrammas "Apvārsnis 2020" ietvaros.

5.16. Šobrīd liels skaits nozaru ES izstrādā ilgtermiņa ceļvežus oglekļa emisiju samazināšanai.

5.17. Pāreja uz bioekonomiku Eiropā arī ietilps minētajā risinājumā un būs nozīmīgs pasākums zema oglekļa emisiju līmeņa ekonomikas veidošanā. Uzņēmumi piedāvā jaunus ekoloģiskus produktus un risinājumus, kas atbilst jaunajām specifiskajām un vēlmēm.

6. ES, valdības, ieinteresētās puses

6.1. Iepriekš minētie procesi efektīvi jāpapildina ar tehnoloģiskiem, saimnieciskiem un sociāliem pamatnoteikumiem un nosacījumiem un jāintegrē tajos. Konkrēti, tie ietver mērķtiecīgas pētniecības un ieguldījumu programmas uzņēmumos un mērķtiecīgu dialogu nozares un uzņēmuma līmenī ar ES un valstu publiskajām iestādēm un plašu ieinteresēto personu loku.

6.2. Izaugsmes iniciatīvas atbalstam EESK aicina ES un dalībvalstis apsvērt pašreiz neizmantotu vai pat pilnīgi jauna veida finansējumu, lai īstenotu steidzamus pasākumus. Ar Septīto un Astoto pamatprogrammu būtu jāveicina progresīvas tehnoloģijas un inovatīvi projekti. Atbalstu vajadzētu piešķirt arī no EIB. Bez tam EESK iesaka apspriest iespēju piedāvāt nodokļu pagaidu atvieglojumus.

⁽⁷⁾ Sk. 5.4. punkta ceturto marķēto ievilkumu.

⁽⁸⁾ CCMI/106 atzinums par Komisijas paziņojumu par būvniecības nozares ilgtspējīgu konkurētspēju.

6.3. ES tehnoloģiskās platformas, no kurām vairums ir orientētas uz attiecīgo nozari, apvieno uzņēmumus, pētniecības institūtus un akadēmiskās aprindas, kā arī apkopo sabiedrības viedokļus par turpmāko attīstību⁽⁹⁾. Tām ir būtiska loma, analizējot globālās tendences un sabiedrības vēlmes, kā arī kopīgi nosakot mērķus un termiņus.

6.4. Tirgus mērķu noteikšana ietver diskusijas un pārbaudes ar piegādātajiem un klientiem, kā arī kopā ar tādām ieinteresētajām pusēm kā sociālie partneri, NVO, reģionālās varas iestādes un patērētāji. ES un valstu valdības atbild par tiesību aktiem un reglamentāciju, tomēr tam nevajadzētu būt vienvirziena procesam. Tas būtu jāsaista ar realizējamiem ceļvežiem un vadošajos uzņēmumos notiekošajiem procesiem un plānošanu⁽¹⁰⁾. Tādēļ ir vajadzīga publiskā un privātā sektora veiktās analīzes pastāvīga savstarpēja apmaiņa un viedokļu pārbaude.

6.5. Politiskās diskusijas bieži pievēršas galvenokārt ES (vai valstu valdību) lejupējām iniciatīvām attiecībā uz klimata pārmaiņām, demogrāfisko attīstību, veselības aizsardzību, pārtiku, ūdeni utt., neapzinot stāvokli uzņēmējdarbībā. EESK aicina iekļaut privāto uzņēmumu, kam ir tādas pašas problēmas, veikto analīzi un ieteiktos risinājumus. Galveno problēmu risināšanai ļoti vajadzīga būs tieši privātā sektora līdzekļu ieguldīšana, ko atbalsta kvalificēts darbaspēks.

Briselē, 2013. gada 13. februārī

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs*
Staffan NILSSON

⁽⁹⁾ Cita starpā sk. EESK atzinumu par tematu "Eiropas tehnoloģijas platformas un rūpniecības pārmaiņas", OV C 299/12, 4.10.2012., 12. lpp.

⁽¹⁰⁾ Cita starpā sk. EESK atzinumu par tematu "Rūpniecības pārmaiņas ilgtspējīgu energoietilpīgo nozaru radīšanai atbilstīgi stratēģijā "Eiropa 2020" noteiktajam resursu racionālas izmantošanas mērķim", OV C 43, 15.2.2012., 1. lpp.; EESK atzinumu par tematu "Ilgtspējīgu, vidi saudzējošu darba vietu veicināšana un ES tiesību aktu kopums enerģētikas un klimata jomā", OV C 44, 11.2.2011., 110. lpp.; EESK atzinumu par tematu "Eneģoefektivitātes plāns 2011", OV C 318, 29.10.2011., 155. lpp.

6.6. Uzņēmumos noteiktie sociālie mērķi un darbinieku lojalitātes garantēšana jāintegrē modernizācijas procesos. ES dalībvalstīm ar nozaru un starpnozaru sociālā dialoga komiteju starpniecību būtu jāveicina un jāsteno pasākumi, kuru mērķis ir atbalstīt pāreju uz ekonomiku ar zemu oglekļa emisiju līmeni sociāli pieņemamu pārvaldību. Papildus uzsvaram uz darbinieku prasmēm⁽¹¹⁾ vērā jāņem arī kvantitatīvie aspekti un termiņi.

6.7. Aktualizētās mācību programmās, kā arī izglītības un mācekļības programmās varētu atspoguļot valdību/administrāciju, uzņēmumu, personāla un darbinieku pārstāvju kopīgās saistības šajā jomā, lai likvidētu vēsturiski augsto bezdarba līmeni.

6.8. Svarīgs, varbūt pat izšķirošs aspekts, ir līdzvērtīgu konkurences apstākļu izveide pasaules mērogā, izmantojot, piemēram, starptautiskus standartus un sertificēšanu, pārredzamus tiesību aktus, tirgus simetrisku pieejamību, intelektuālā īpašuma aizsardzību un vienādus vai patērētāju aizsardzību līdzvērtīgā apmērā. Būtu jāievēro arī darbinieku pamattiesības. Minētie aspekti būtu jāiekļauj kā Eiropas tirdzniecības politikas pamatelementi⁽¹²⁾.

6.9. EESK uzskata, ka visiem iesaistītajiem dalībniekiem būtu jāņem vērā uzņēmumu un uzņēmumu grupu pašnoteiktā kārtība un prasības, jo vēlamo mērķu sasniegšana laikus var būt ļoti sarežģīta.

⁽¹¹⁾ EESK atzinums par tematu "Komisijas pamatiniciatīva "Jaunu prasmju un darba vietu programma: Eiropas ieguldījums ceļā uz pilnīgu nodarbinātību", COM(2010) 682 final, OV C 318, 29.10.2011., 142. lpp.

⁽¹²⁾ EESK atzinums par tematu "Eiropas rūpniecības politikas ārējā dimensija — vai ES tirdzniecības politikā tiešām ir ņemtas vērā Eiropas rūpniecības intereses?", OV C 218, 23.7.2011., 25. lpp.